

11. Ly'tvy'n V. Polity'chna arena Ukrayiny' / V. L'tvy'n. – k.: Abry's, 1994. – 495 s.
12. Nagorna L. Ukrayins'ko-rosijs'ki vidnosy'ny' v istory'ko-polity'chnomu konteksti: suchasni ocinky' / L. Nagorna, Yu. Shapoval // Ukray'na y' Rossy'ya v novom geopolity'cheskom prostranstve. Matery'aly "kruglogo stola". – K., 1995. – S. 57-76.
13. Rusnachenko A. Nacional'no-vy'zvol'ny'j ruh v Ukrayini : ser. 1950-x – poch. 1990-x rokiv / A. Rusnachenko. – K.: Vy'd-vo im. O. Teligy', 1998. – 720 s.

УДК 811.111'42'373.612.2:141.78

Шевченко М.

кандидат філософських наук, доцент кафедри іноземних мов Донбаського державного педагогічного університету

**РЕДЕСКРИПЦІЇ, ІРОНІЇ ТА МЕТАФОРИ В ПОСТМОДЕРНІСТСЬКИХ
КОНЦЕПЦІЯХ РІЧАРДА РОРТІ**

У статті розглянуто роль редескрипції, іронії, метафори у філософських концепціях постмодернізму Річарда Рорті. У дослідженні показано необхідність створення нового ракурсу сприйняття світу, нової мови опису подій та нового словника. Особливу увагу приділено історико-філософському аналізу комплексу проблем, пов'язаних із формуванням нової парадигми у філософії мови.

Ключові слова: редескрипція, іронія, метафора, лінгвістичний поворот, постмодернізм, неопрагматизм.

Шевченко М.

кандидат философских наук, доцент кафедры иностранных языков Донбасского государственного педагогического университета

**РОЛЬ РЕДЕСКРИПЦИИ, ИРОНИИ, МЕТАФОРЫ В
ПОСТМОДЕРНИСТСКИХ КОНЦЕПЦИЯХ РИЧАРДА РОРТИ**

В статье рассматривается редескрипция, ирония, метафора в философских концепциях постмодернизма Ричарда Рорти. В исследовании показана необходимость создания нового ракурса восприятия мира, нового языка описания событий и нового словаря. Особое внимание уделяется историко-философскому анализу комплекса проблем, связанных с формированием новой парадигмы в философии языка.

Ключевые слова: редескрипция, ирония, метафора, лингвистический поворот, постмодернизм, неопрагматизм.

Shevchenko M.

PhD, Associate Professor of the department of foreign languages of Donbass state pedagogical university

**THE ROLE OF REDISCRPTION, IRONY, METAPHOR IN
POSTMODERNISM CONCEPT BY RICHARD RORTY**

The article investigates the role of rediscription, irony, metaphor in philosophical concepts of postmodernism by Richard Rorty. The work shows the need for a new sphere of perception of the world, a new language description of events

and new vocabulary. Particular attention is paid to the historical and philosophical analysis of complex problems associated with the formation of a new paradigm in the philosophy of the language.

Metaphors are characterized by situational values having their specific space in the text or the speech. Only metaphor, not everyday's vocabulary, has unexpected and non-transferable meaning, it forms the basis for distinguishing one dictionary from another. In future the individual metaphor can become a commonly used one being changed in traditional language and cultural formation.

The feature of the game is to take any metaphors, dictionaries, it is not a dictation of the right point of view, because everyone can offer his own prospectives, meanings, thoughts and models as well as he can be ready to agree with other personalities understanding them. Freedom and randomness are the main components of the game, though a chance, but not always with the freedom characterizes human life in general. R. Rorty does not stop at recognizing contingency as a general direction of historical, linguistic and cultural process.

Consciousness of individual as well as contingency is occasional and is determined by causal natural forces. Automatic arbitrariness of consciousness being contoured by accidental dictionary and by disparity of components of human's experience.

Consideration of irony, redescription, metaphor as the main components of R. Rorty's philosophy of language leads to the conclusion that everyone has the right to his own truth that is allowed it to navigate the world. The only one requirement that should be taken into account is the necessity for self-realization and creativity that demonstrates individuality of a person with mistakes of the past or requirements of the present.

The way to achieve this goal coincides with the process of creation of a new vocabulary. Concurrently with the forming new metaphors we are developing ourselves as new unique combinations of beliefs and desires. The work asserts R. Rorty is sure that being yourself means to create unique features, to improve, to bring up and to develop our personalities. Such a person can be a poet, but it is proved that it is impossible to be free without the appreciation of metaphor, irony dictated by the past.

Key words: *redescription, irony, metaphor, the linguistic turn, contingency, postmodernism, neopragmatism.*

Філософія мови Річарда Рорті складається з ідей прагматизму, лінгвістичної філософії, філософії європейського постмодернізму. Р. Рорті робить спробу гуманітаризації філософії, однією з основних тем якої є розгляд феномену мови, спроба специфікувати її словник, збагатити філософський текст літературно-художньою образністю. Чималу роль у цьому процесі виконують метафора, іронія, редескрипція мови, що стають об'єктом дослідження.

Актуальність дослідження визначається зверненням сучасних дослідників до вивчення до-аналітичних напрямків американської філософії взагалі й прагматизму зокрема, що пов'язано із загальною кризою аналітичної філософії,

домінуючою у США. Свідченням цього є численні статті та книги, серед яких відзначимо праці Дж. Кемпбелла, Дж. Ганн, С. Кейвелл, Ш. Муфф, К. Уест, Д. Вілсон і багатьох інших. Актуальність визначає основні напрямки дослідження, які полягають у виявленні найбільш характерних гносеологічних установок у концепції Рорті, визначенні особливостей підходу до соціально-філософських проблем, розгляді запропонованої структури взаємозв'язку різних жанрів культури: науки, політики, релігії та філософії [5, с. 241].

Вивчення особливостей неопрагматизма Р. Рорті, які визначають його як репрезентанта класичної «американської» ментальності, стає метою статті.

Досягненню поставленої мети слугують розв'язання таких завдань: виявити найбільш характерні, специфічні риси американської філософії Р. Рорті; проаналізувати творчість Р. Рорті в контексті теоретичних пошуків сучасних американських аналітичних філософів.

Позицію Р. Рорті щодо філософії мови відображено у праці «Випадковість, іронія і солідарність», 1989 р. Для Р. Рорті випадковість контекстуально не є принципом поділу реальності на світ зовнішній і світ внутрішній. Кожна людина створює нові контексти: новий ракурс сприйняття, нова мова опису. Ось чому людина іронічно ставиться до себе самої. Редескрипція, переописання є кроком до незалежності як від іншого-чужого, так і від себе-іншого. Редескрипція, згідно з Р. Рорті, полягає в постійній роботі над власною мовою-смаком, яка не лише запобігає перетворенню конкретної особистості в чийсь копію, дозволяє підвести підсумки досягнень свого життя у власних термінах, а уможлиблює самовдосконалення особистості шляхом постійну роботу, визволення з-під чужого авторитету. Редескрипція являє собою акт вільної людини, що прагне вдосконалити себе в житті, поглядах, мові тощо.

Філософ наголосив, що навколишній світ нічого не говорить і не підказує людям, а істина – це продукт суб'єктивно-людських пошуків, що ніколи дзеркально не відображає об'єктивну реальність. Момент об'єктивності в істині виникає лише в процесі вербалізації, за допомогою якого стає можливим забезпечення її ролі в суспільстві. Те, що представляється істиною, завжди виражено і зафіксовано в мові, що дало можливість Р. Рорті інтерпретувати істину насамперед як властивість лінгвістичної реальності.

В основі стосунків між людьми лежать мови та словники, за межі яких вийти неможливо. Тож безглуздо говорити про наявність позамовної, об'єктивної реальності. Усі зв'язки між людьми можна звести до одного – мовного зв'язка, проте створення єдиної метамови або мети словника неможливо.

Р. Рорті говорив про чимале значення іронії, яка дає змогу людині «переписати» свій стан чи навіть усе життя. Іронія дозволяє індивіду оновлювати цінності і свою ідентичність, ніби заново відтворювати себе, будучи характеристикою окремого індивіда, втілюючи творчі здібності людини, символічно стає причиною самого себе. Потенційно всі індивіди володіють здатністю до іронії, далеко не всі висловлюють цю здатність із рівною силою й оригінальністю, бо справжня іронія притаманна творчій

меншості, що становить авангард людської раси. Саме представники цієї меншини створюють нові редескрипції, нові слова й нові словники [4, с. 16].

Іронія виражається в письмових публікаціях, що мають суспільний характер і не обмежується однією лише приватною сферою. Будучи вільною творчістю, вона не лише не залежить від солідарності, але й може ставати руйнівною для неї, коли солідарність виступає як примус, бо прагне повністю приховати себе від критичної і творчої іронії, іронія може швидко ставати тоталітарною. Тому, як зазначив Р. Рорті, установлення гармонії між практикою іронії і практикою солідарності набуває важливого значення. Пафос іронії полягає не в громадських концепціях, а в акценті індивідуальної свободи і творчості, які хоч і залежать від випадкових історичних обставин, але забезпечуються людською здатністю до редескрипції. Можна високо оцінювати будь-яку творчість, але вона не має ніякого відношення до реальних людей, їх звичайного життя і спілкування, у цьому й полягає трагедія сучасного суспільства, бо більшість людей не хочуть бути переописаними, а всі їх слова і думки були прийняті серйозно. Іроніст вказав, що мова, якою говорять, є межею, що стримує людину. Тому іронізм залишається привілеєм лише невеликої групи інтелектуалів.

Мова, на думку Р. Рорті, не є універсальним посередником між людиною і світом, суб'єктом і об'єктом. Це перехід від одних мовних форм до інших, аналогічний ситуаціям створення нових інструментів, які замінюють старі. Створення нової мови є одночасно і процесом створення нової картини реальності, редескрипцією світу іншим словником. Поняття «словника» у Р. Рорті полягає у значенні цілісної знаково-семантичної єдності, у яку занурена і якою оперує окрема людина, окрема соціальна група. Словник окреслює коло знайомого, звичного і згадуваного лише в рідкісних ситуаціях. Особливу роль у наших словниках відіграють метафори, які фокусують у собі нові незвичайні ідеї і значення.

Інтерес до теми метафори вже досить давно існує в дослідницькому співтоваристві, який вивів метафору за межі її традиційного сприйняття. Р. Рорті відверто заявив, що немає потреби розділяти значення слів на метафоричний і буквальні, підкреслюючи, що слово має лише одне значення, «буквальне й більше ніяке» [1, с. 133]. Метафора є не лише шумом у мові, а й «використанням слова з цілями, відмінними від тих, які здійснюються в мовній грі» [1, с. 133].

Ця оцінка ролі метафори повинна бути пов'язана зі специфічними концептуальними установками й уявленням про роль мови.

У праці «Випадковість, іронія, солідарність» Р. Рорті говорив, що мова не є посередником репрезентації світу, тому перевага одного словника іншому не може бути досягнуто через їх співвіднесення з позалінгвістичною реальністю. Р. Рорті не розділяє метафізичну думку, що мова функціонує, описуючи реальність чи в будь-якому іншому сенсі, вказуючи на неї, тому філософська позиція Р. Рорті не орієнтована на прояснення природи мови, створюючи нову реальність, спираючись на словник, що формується в процесі мовної діяльності. Словник не співвідноситься однозначно із системою значень, а залежить від

способу функціонування мовних виразів. Тоді аналіз мовної структури буде залежним від типів використання, і останнє подає інтенцію словника, визначає перевагу одного словника перед іншим.

«Мета метафори полягає не в доданні словами нового значення», – говорить Р. Рорті, підкреслюючи, що суть метафори не у вираженому значенні, а в користуванні. «Метафора подібна мовним діям: ствердженню, натяку, брехні, обіцянці, невдоволенню, тощо» [3, с 187].

Так метафора може відстояти свою необхідність, як засіб передачі повідомлення. Р. Рорті заперечив, що за допомогою метафори можна створити нову мовну гру, але тоді вона стає «мертвою метафорою» або «звичайним словом» [1, с 133].

У цьому сенсі ефект метафори виникає лише тоді, коли старий зміст слова ще не стертий. Роль метафори подібна до зауважень на полях, які вирвані з контексту; будь-яка мовна дія зберігає свою чинність: прохання залишається проханням, питання – питанням, наказ – наказом.

Психологічно забарвлюючи текст, допоміжну роль виконують риторичні тропи. Порушення, що досягається описаними контрастами, може відіграти продуктивну функцію, предмети порушення привертають увагу, а отже, можуть утворювати пункти входження, спрощують слухачеві або читачеві сприйняття внутрішньої організації тексту. Роль метафори у філософії мови чимала, бо вона виконує функцію логічного наголосу, що задає позицію суб'єкта і предиката судження, бо визначає провідні й допоміжні теми.

Метафори характеризуються ситуативністю, практично не перевтілюються до звичного шару значень, займаючи свій специфічний простір у тексті або мові. Саме метафори, а не буденна лексика, будучи несподіваними й неперекладними, складають основу для відмінності одного словника від іншого. Із часом індивідуальні метафори можуть стати загальноновживаними, починаючи зміну традиційних мовних і культурних формоутворень. Популярність значних особистостей полягає в тому, що у своїх індивідуальних словниках і метафорах вони змогли знайти нові соціально-значущі смисли, підготовлені відповідними історичними обставинами. Проте широка популяризація їх метафор не була обумовлена якимись жорсткими зовнішніми факторами чи внутрішніми властивостями обґрунтованості.

Сама по собі істина для Р. Рорті не збігається з повним і глибоким осмисленням реальності, що належить виключно до сфери лінгвістичних конструкцій, вона не відповідає на питання про те, чому ми говоримо так, а не інакше, не претендуючи на розуміння того, як це є насправді. Спроба ж усвідомлення правил нашого словника призводить до висновку про їх фундаментальну випадковість, довільно зупиняє історичний вибір на одних метафорах й ігнорує індивідуальні образи. Р. Рорті трактував істину як сукупність різноманітних метафор, передислокація якої завжди здійснюється випадково, а не під впливом фактів. Розуміння істини є актуальною лише до тих пір, поки вона є процесом, а не результатом, що збігається з процедурою створення нових мов. Незаперечну роль у цьому питанні належить особистостям, які досягли успіху в пошуках індивідуальних словників, які

втілили одночасно й майбутні соціально-значущі тенденції: літераторам, філософам, політикам. «Хоча сильні поети так само, як усі інші істоти, причинні продукти природних сил, вони продукти, здатні розповісти історії свого власного створення словами, ніколи раніше не використовувалися. Отже, лінія між слабкістю і силою – це лінія між використанням мови, яка звична й загальна, і створенням мови, яка спочатку незвична й занадто характерна, але коли-небудь робить відчутний прихований вплив на будь-яку поведінку. Це удача (сорт удачі, що визначає різницю між геніальністю й ексцентричністю), якщо його мова буде також незмінно впливати на наступне покоління» [2, с 133].

Народження нового словника – процес далеко не безпроблемний, бо мова є як інструментом, створення якого тягне за собою відкриття нової картини буття, бо сама по собі реальність не підказує поетові потрібних слів і метафор; єдине, що творець може в цій ситуації, – це відтворити свій власний світ, проте при цьому в його розпорядженні виявляються лише ті слова, які були сказані до нього, і лише ті сюжети, які колись уже траплялися.

Побудувати свій власний індивідуальний словник можна лише відкинувши старі авторитети. Говорячи про самовдосконалення через вільний вибір свого минулого, Р. Рорті зазначав про значущість гри у здійсненні цього процесу, яка дозволяє людині подолати нав'язливу серйозність життєвого досвіду, побачити майбутні перспективи розвитку. Особливість гри – прийняття будь-яких метафор, словників, на відміну від диктату однієї правильної думки, бо кожен може пропонувати свої сценарії, так само, як готовий із розумінням визнати пропозиції інших.

Свобода й випадковість є складовими гри, проте випадковість, але не завжди зі свободою, характеризують людське життя в цілому. Р. Рорті аж ніяк не зупинився на визнанні випадковості загального вектора історико-лінгвістичного та історико-культурного процесу.

Свідомість кожної окремої людини за своєю природою також випадкова й також детермінована стихійними причинними силами. Обґрунтуванням цього твердження слугує не лише автоматична довільність свідомості, окреслена випадковим словником, а й нерівноцінність компонентів, які складають наш життєвий досвід.

Розгляд іронії, редескрипції, метафори як основних складових філософії мови Рорті призводить до висновку про те, що кожна людина має право на свою правду, бо це дозволяє їй орієнтуватися у світі. Єдина вимога, що може мати значення, – це необхідність самореалізації та творчості, які дозволяють людині бути самого собою, без огляду на помилки минулого чи вимоги сьогодення. Шлях досягнення цієї мети збігається з процесом створення нового словника, формуючи який, ми одночасно з новими метафорами вибудовуємо себе як нове неповторне поєднання вірувань і бажань. Для Р. Рорті бути собою, бути унікально особливим, удосконалювати себе – означає бути поетом, що не можливо без цінування свободи метафори, іронії понад істини, які диктує минуле. Людина сама обирає шлях свого розвитку, удосконалення власної мови, бажань, вірувань і майбутнього. Реалізація такої свободи можлива лише за усвідомлення принципів випадковості свого словника, свідомості, життя.

Література

1. Беседа М. Рыклина с Р. Рорти // Логос. – № 8. – 1996. – С. 132 – 154.
2. Рорти Р. Случайность, ирония, солидарность / Перевод с англ. И. Хестановой, Р. Хестанова. / Р. Рорти – М.: Русское феноменологическое общество, 1996. – 282 с.
3. Дэвидсон Д. Что означают метафоры // Теория метафоры: сборник / общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. / Д. Дэвидсон – М.: Прогресс, 1990. – С. 173 – 193.
4. Бенедиктова Т. Разговор по-американски: дискурс торга в литературной традиции США. / Т. Бенедиктова – М.: Новое литературное обозрение, 2003. – 328 с.
5. Rorty R. Intellektuals in Politic. Dissent, 1981. – С. 239 – 241.

REFERENCES:

1. Beseda M. Ryklina s R. Rorti // Logos. – № 8. – 1996. – S. 132 – 154.
2. Rorti. R. Sluchajnost, ironia, solidarnost / Perevod s angl. I. Hestanovoj, R. Hestanova. / R. Rorti – M.: Ruskoe fenomenologicheskoe obschestvo, 1996. – 282 s.
3. Devidson D. Chto oznachajut metafory // Teoriya metafory: sbornik / obsch. red. N. D. Artyunovoj i M. A. Zhurinskoj. / D. Devidson – M.: Progress, 1990. – S. 173 – 193.
4. Benediktova T. Razgovor po-amerikanski: diskurs torga v literaturnoj traditsii SSHA. / T. Benediktova – M.: Novoe literaturnoe obozrenie, 2003. – 328 s.
5. Rorty R. Intellektuals in Politic. Dissent, 1981. – S. 239 – 241.

УДК 133.3

Прокопенко О.

кандидат філософських наук, ст. викладач кафедри документознавства та культурно-інформаційної діяльності Донбаського державного педагогічного університету

ПОШУК ГЕНЕЗИ ЕСТЕТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У КРИТИЧНІЙ ОНТОЛОГІЇ Н.ГАРТМАНА

Стаття присвячена пошуку генези естетичних цінностей у критичній онтології Н.Гартмана. В екзистенційній онтології цінності знаходять своє місце серед справжньої дійсності, яка потребує для свого виявлення якогось носія або іншого побутового підґрунтя. Але цим справа не вичерпується, оскільки жодна форма чи зміна способу існування, а тому ані ідеальний побут, ані реальний побут, ані бажаний побут не підходять для того, щоб визначити способи, в яких моральні цінності існують. Н.Гартман звернув увагу на те, що цінності не входять до головних категорій онтології, якими є спосіб існування, форма, тема. Результатом такого твердження є постулат про розширення онтології у сферу цінностей, з прийняттям до уваги внесених до них екзистенційних та формальних змін.

Ключові слова: естетичні цінності, екзистенційній, онтологія, аксіологія.